

УДК 94(410)

Зернецька О.В.

КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Велика Британія – це країна, в якій концепція історичної пам'яті підтримується впродовж тривалого часу. Ось чому особливо цікаво дізнатися, як це робиться у XXI ст. У статті досліджується, як традиції, ритуали та цінності були збережені у Великій Британії впродовж багатьох століть, і як водночас народжувалися нові протягом останніх десятиліть. Це кейс-студія, в якій аналізується увічнення у Великій Британії видатної дати – століття початку Першої світової війни; досліджені старі та нові традиції, ритуали, події та перформанси, що зберігають і розвивають історичну пам'ять британського суспільства.

Ключові слова: концепція, історія, історична пам'ять, Велика Британія, традиції, ритуали, цінності, Перша світова війна.

Концепція історичної пам'яті в різних країнах складається по-різному. На це впливають багато факторів: історія країни, її суспільний лад, вірування, традиції та ритуали, внутрішні конфлікти, участь у війнах, які можуть досягати глобального масштабу. Велика Британія посідає окреме місце серед європейських країн та країн світу. Майже до середини ХХ ст. це була наймогутніша країна світу, імперія, яка володіла багатьма заморськими територіями, зокрема велетенською Індією. За останні майже 70 років багато чого змінилось у Великій Британії та у світі в цілому, але ця країна залишається однією з наймогутніших, наполегливо виборюючи статус глобальної держави. У Великій Британії добре усвідомлюють, що досягнення в економічній, військовій, соціальній сферах неможливі без підтримки консенсусу в суспільстві, без розбудови почуття єдності нації. Цьому сприяє збереження і поглиблення історичної пам'яті у британців, у локальних громадах та у нації в цілому. Як розбудовується концепція історичної пам'яті у цій державі ми продемонструємо, аналізуючи її давні традиції й ритуали та останні дані щодо вшанування цій країні сторіччя початку Першої світової війни.

Необхідно підкреслити, що до цієї великої дати у Великій Британії готувалися заздалегідь, з 2010 р. на високому урядовому рівні. До підготовки були залучені міністерства і відомства, державні департаменти. В ній також взяли активну участь національні фонди, суспільні всебританські організації тощо. Був розроблений національний план заходів, подій, церемоній, ритуалів, який обіймав 2014-2018 рр. Такий глибоко продуманий, комплексний і масштабний підхід викликає повагу, бажання перейняти досвід і запровадити його в сучасній Україні.

Теоретичні роботи вчених, присвячені тематиці історичної пам'яті, це праці С. Бергера та Б. Нивена [1], Ж. Ле Гоффа [2], Дж. Оліка та В. Вініцкі-Серуссі [3], Н. Олліла [4], М. Рот [5], К.С. Коггель та К.М. Якобсен [6], Н. Лутс [7], К. де Сезарі та Е. Ріджін [8], Є. Зебуравель [9], П. Коен [10], П. Рікер [11], Ж. Півніка [12], К. Ходжкіна та С. Редстоун [13; 14],

К. Армстронг [15], Р. Семюел [16]. Також широко представлені теоретичні роботи П. Беттса та Р. Корі [17], М. Пакієр та Б. Страта [18], Дж. де Грота [19], Ш. Макдональд [20], які присвячуються вивченню спадщини, вшануванню загиблих військових. У них розглядаються такі концепти, як сум і героїзм, місце спадщини в сучасній популярній культурі, європейська пам'ять.

Метою статті є дослідження розвитку концепції історичної пам'яті у Великій Британії (зважаючи на її багате історичне минуле, специфіку державного устрою, виразну позицію, яку вона займає нині в Європі та світі. А також з урахуванням вдалого, креативного використання знаменних історичних подій глобального масштабу (століття з початку Першої світової війни) з метою збереження і подальшої розбудови історичної пам'яті у своїх співгромадян).

В «Міжнародній енциклопедії політичної науки» британська дослідниця К. Хайт в такий спосіб дає дефініцію концепції політичної пам'яті: «Концепція політичної пам'яті часто визначається як колективна пам'ять, соціальна пам'ять або для вчених-політологів, як політика пам'яті і співвідноситься з тим, якими шляхами, в який спосіб групи, колективи та нації конструюють та ідентифікують себе з відповідними наративами про історичні події свого минулого» [21].

Історична пам'ять – основа національної і державницької свідомості. Вона закріплюється у традиціях, а кристалізується в ритуалах. Наприклад, Конфуцій, розбудовуючи одну з найдавніших цивілізацій на землі, як філософський фундамент закладав вчення про ритуали. Він розумів важливість ритуалів і вчив своїх учнів дотримуватися їх. Філософ вважав їх своєрідним каркасом суспільства і держави, що підтримує в них порядок і процвітання. З того часу минули тисячоліття, але важливість традицій і ритуалів для консолідації суспільства, збереження національної пам'яті залишається так само актуальною.

Яскравим прикладом цього є Велика Британія – унітарна держава, конституційна монархія, яку очолює король або королева з парламентською системою управління. Це розвинена країна, шоста у світі за номінальним ВВП і сьома за ВВП з врахуванням купівельної спроможності. У XIX – в першій половині XX ст. Велика Британія була найбільш економічно потужною країною у світі, і досі зберігає значний економічний, культурний, військовий, науковий та політичний вплив.

У Великій Британії свідомо підтримують традиції і ритуали, які об'єднують громадян країни, консолідує її суспільство. Про це дбають британські монархи, завдяки яким розбудова національних традицій і ритуалів тісно пов'язана з королівською родиною Великої Британії (як і сам інститут монархії є ядром історичної пам'яті). Наприклад, церемонія державного відкриття парламенту, яка сягає Середньовіччя [22]. Вона щороку кладе початок нової сесії парламенту, проходить у листопаді і має загальнонаціональний характер. Традиція є не тільки важливою, але й видовищною, оскільки знаменує собою

початок роботи парламенту і дає змогу уряду оголосити свою програму для нової сесії. В день відкриття парламенту Королева Єлизавета II їде з Букінгемського палацу до будинку Парламенту в золотій кареті, а ще в одній кареті везуть її корону. Святкова й урочиста процесія збирає величезні натовпи британців та туристів і транслюється національним телебаченням. В парламенті Королева одягає церемоніальний одяг, свою корону і йде Королівською галереєю, щоб зайняти місце на троні в Палаті лордів, звідки вона зачитує своє послання до парламенту, яке називається «Королівська промова».

Відкривати парламент особисто – давня традиція для монархів. Королева Єлизавета II виступала з цією промовою кожен рік її перебування на троні за винятком 1959 р. та 1963 р. (була вагітна відповідно принцями Ендрю та Едвардом). На церемонії державного відкриття Парламенту Королеву завжди супроводжує її чоловік – принц Філіп (у 2017 р. через його хворобу її супроводжував старший син – принц Чарльз Вельський). Особи, які відповідають у Букінгемському палаці за зв'язки з громадськістю, розробили сайт королівської родини, де з-посеред іншої інформації про королівський дім Віндзорів, можна побачити відео урочистої церемонії державного відкриття Парламенту.

Найбільш яскравим прикладом системи збереження історичної пам'яті у Великій Британії є комплекс постійних заходів вшанування полеглих у Першій світовій війні. Показовою є церемонія покладання вінків і вшанування пам'яті загиблих у війнах біля Кенотафу, зокрема воїнам, які загинули у Першій світовій війні. Він став головним військовим меморіалом Сполученого Королівства. Загалом Кенотаф (з давньогрецької «порожня могила») – це пам'ятник, який збудований на місці, що не містить тіла покійного і є своєрідною символічною могилою. Він споруджується для увіковічення пам'яті про загиблих і виконання поминальних ритуалів.

У Лондоні Кенотаф спочатку був створений сером Е. Лаченсом з дерева та гіпсу у 1919 р. як одна з багатьох тимчасових споруд, встановлених для лондонського параду Перемоги (інша назва — Парад миру) 19 липня 1919 р. Після обговорення на Комітеті святкувань миру, сера Е. Лаченса запросили на Даунінг-стріт, де британський прем'єр-міністр Д. Ллойд Джордж вніс власну пропозицію. Він запропонував аби монумент був у вигляді катафалку, як той, що був призначений для Тріумфальної арки в Парижі для відповідного святкування перемоги у Франції. Однак сер Е. Лаченс запропонував дизайн на основі Кенотафу. Тимчасова споруда мала таку саму форму, що й пізніше постійна кам'яна. Вона складалася з пілона, який підіймався вгору низкою сходинок до порожньої труни на вершині пам'ятника. Вінки з кожного боку і на вершині були із справжнього лавру (у постійній споруді вінки вирізьблені з каменю). Місце для нього було обрано вздовж маршруту параду на вулиці Вайтхолл на відрізку між Форін-офіс та Річмонд Хаус. Після параду британська громада висловила бажання залишити монумент, тому британський Військовий

кабінет 30 липня 1919 р. вирішив, що дерев'яну скульптуру мають замінити на постійну і оголосив Кенотаф офіційним національним меморіалом Великої Британії. 23 жовтня 1919 р. стало відомо, що версія з портлендського вапняку буде точною копією тимчасової споруди [23].

Меморіал відкрив Король Георг V 11 листопада 1920 р., у другу річницю Комп'єньського перемир'я, яке завершило Першу світову війну. Кенотаф було вирішено не освячувати, оскільки не всі загинули, на честь яких він створений, були християни. Відкриття меморіалу – частина більшої процесії: упокоєння Невідомого Солдата в могилі у Вестмінстерському абатстві. Спочатку поховальна процесія наблизилася до Кенотафу і завмерла перед ним. Король Георг V поклав вінок і виступив з урочистою промовою. Після цього він відкрив меморіал, який до того моменту був закритий величезним національним прапором. Опісля процесія попрямувала до Вестмінстерського абатства, де всередині собору у заздалегідь підготовленій могилі із великими почестями був похований прах Невідомого Солдата.

Коли закінчилася Друга світова війна, Кенотаф став монументом пам'яті загиблих воїнів Британської імперії у Першій та Другій світових війнах. На ньому римськими цифрами були також викарбовані дати початку та завершення Другої світової війни і меморіал був вдруге відкритий 10 листопада 1946 р. Королем Георгом VI. Кенотаф є місцем щорічної національної поминальної служби, яка з 1945 р. відбувається об одинадцятій годині в поминальну неділю (неділя перед 11 листопада – Днем перемир'я). В цей день свідомі громадяни Великої Британії чіпляють на одяг квітку червоного маку, як символ пам'яті про полеглих у війнах британців. Квіти виробляються в Центрі ветеранів війни у Стаффордширі.

У 2014 р. вшанування пам'яті загиблих британських воїнів у Першій світовій війні стали особливо урочистими, коли Королева Єлизавета II очолила головну церемонію Дня вшанування. Як передавала служба BBC: «Країна застигла у двохвилинному мовчанні, після чого монарх поклала вінок біля Кенотафа... Цьогоріч день вшанування у Британії має особливе значення, адже британці відзначають одразу кілька річниць: сторіччя від початку Першої світової війни, 70 річчя висадки союзних військ у Нормандії та виведення британських військ з Афганістану». За словами тогочасного британського прем'єр-міністра Д. Кемерона, ці дати зробили урочистості «особливо проникливими»: «Сьогодні ми разом віддаємо данину пам'яті тим мужнім чоловікам та жінкам, що служили своїй країні, захищали її свободу і зробили наше життя безпечнішим. Ми пам'ятаємо усіх, хто загинув і хто ризикував своїм життям заради нашого блага». Інші члени монаршої родини, включно із принцом Філіпом, принцом Чарльзом та принцом Вільямом приєдналися до Королеви під час покладання квітів. Д. Кемерон, а також його заступник Н. Клегг та лідер лейбористів Е. Мілібенд, теж віддали шану полеглим бійцям. Квіти до меморіалу також поклали посол Ірландії у Великій Британії та 46 представників

Британської Співдружності, очільник збройних сил Британії, а також представники різних релігійних конфесій та громадських організацій [24]. Після цього церемоніальним маршем пройшли з'єднання всіх родів військ Великої Британії, які, підходячи до Кенотафу, віддавали йому честь. Із настанням сутінок на Башту Біг-Бен, що офіційно має назву Башта Єлизавети, було спроектовано зображення червоних маків, що символізують полеглих у війні воїнів [25].

Історична пам'ять закарбовується нині в індивідуальних відгуках про Кенотаф в Інтернеті. Це, як правило, зворушливі дописи молоді, і, що цікаво, вони підписані справжніми іменами та прізвищами. До відгуків додаються фотографії тих, хто залишив свої дописи і поділився в Інтернеті своїми почуттями. Наприклад, такі дописи: «Дуже емоційне місце... Справжнє продовження Війни заради миру... Поклав квіти... Прочитав молитву... Хай загиблі знають, що ти дбаєш про це. Ти не забудеш. Хай Бог благословляє всіх тих, хто сплатив за мир найвищу ціну» (Т. Френк); «Невимовно духовне місце, аби віддати свою повагу тим хоробрим душам, які сплатили найбільшу ціну за свободу, дуже емоційне місце» (М. Джеймс); «Кенотаф дуже суголосний тій події, якій він присвячений. Справді зворушує вінок, покладений асоціацію вдів війни у суботу напередодні Дня пам'яті» (М. Томлін); «Змушує думати про реальну ціну війни. Місцю приділено багато уваги, особливо під час таких подій, як День пам'яті» (С. Чандран) [26].

У Лондоні користується популярністю величезна інсталяція із керамічних маків, встановлена біля Тауера в пам'ять про загиблих у Першій світовій війні. Вона має назву «Кров, що залила землі і почервонила ріки». Інсталяція складається рівно з 888246 маків – кількість воїнів Британії та Співдружності, яка загинула у Першій світовій війні. Спершу ця інсталяція мала стояти у центрі Лондона до 12 листопада 2017 р., проте завдяки Інтернет-петиції, що зібрала тисячі підписів, було ухвалене рішення: частина інсталяції залишиться біля Тауера до кінця листопада, а потім вирушить землями Сполученого Королівства до 2018 р. [27].

Події, пов'язані із збереженням історичної пам'яті, виявляються в різних формах: церемоніях, святкуваннях, ритуалах, побудові музеїв, пам'ятників, облаштуванні пам'ятних місць тощо. Зокрема, Велика Британія надає великого значення створенню воєнних музеїв. Перший Імперський музей війни (The Imperial War Museum, скорочено – IWM) був відкритий у Лондоні 5 березня 1917 р. (він мав таку назву, адже у той час Велика Британія була імперією). Воєнний кабінет прийняв пропозицію члена британського парламенту сера А. Монда про створення Національного воєнного музею, аби закарбувати події, які ще мали місце під час Першої світової війни. Ідея була такою: збирати і презентувати матеріал як свідчення того, що пережили всі і кожний під час цієї війни – цивільні або військові – та закарбувати пам'ять про жертви всіх прошарків суспільства.

Музей був відкритий у Кришталевому палаці королем Георгом V 9 липня 1920 року. Поступово були побудовані ще чотири воєнні музеї у різних містах країни. IWM нині – це п'ять музеїв: у Лондоні, на півночі Траффорд, в Манчестері, у Даксфорд, біля Кембриджу. У 1984 р. були відкриті Воєнні кімнати В. Черчілля на вулиці Вайтхолл у Лондоні. Також частиною музею став історичний корабель – Корабель її Величності «Белфаст», який пришвартований на Темзі в районі Лондона.

В Імперському музеї війни зібрані найрізноманітніші колекції. Наприклад, колекція британського мистецтва ХХ ст., а також світового мистецтва. Колекція складається з майже 21 тис. предметів, зокрема картин, графіки, малюнків, скульптур, а також робіт представлених жанрами медіа-мистецтва, таким, як фотографія, звук та фільм. Музей має також унікальний архів праць воєнних митців, який дає уявлення про їхній військовий та мистецький досвід.

У музеї також міститься міжнародна колекція, яка складається з більш, ніж 20 тис. постерів, плакатів разом з популярними малюнками, поштовими листівками, прокламаціями та іншим матеріалом, який дає уявлення щодо образів війни, які були створені у воєнні роки, розклеєні на вулицях, на робочих місцях, у відділеннях поштового зв'язку, їдальнях Великої Британії. Вони відкривають світ національної британської ідентичності, унаочнюють щоденний досвід війни й те, як різні уряди переконували свої народи, щоби вони продовжували боротьбу.

Документи, які зберігаються в Імперському музеї війни, а це майже 20 тис. індивідуальних колекцій приватних документів, зокрема неопубліковані щоденники, листи та спогади, написані насамперед британськими воєнними службовцями та службовцями Співдружності, мають велику історичну та суспільну цінність. Також у ньому зберігаються матеріали процесів над воєнними злочинцями, документи головних воєнних злочинців (передусім, справ Нюрнберзького процесу).

В аудіоархіві музею зберігається 33 тис. записів періоду війн, починаючи з 1914 р. Вони складаються з найбільшої в історії усної колекції цього типу у світі. Тут є аудіозаписи і воєннослужбовців, і тих, хто не брав участі у воєнних діях. Також широко представлені зібрання виступів, радіопередач, поезії та музики. В Імперському воєнному архіві зберігаються безцінні колекції усних оповідей ветеранів Першої та Другої світових воєн. Також є матеріали, які висвітлюють життя Великої Британії та Співдружності у міжвоєнний період з 1919 р. до 1939 р.: книги та доповіді, зокрема воєнні історії, історії життя, технічні підручники, біографії, автобіографії, публікації, які стосуються економічних, соціальних та інших аспектів війни. У бібліотечному архіві зберігаються памфлети та періодичні видання, зокрема газети, окопні журнали, пропагандистські листівки та памфлети, що видавалися Воєнним офісом та Міністерством інформації під час воєн.

У музеях є магазини, в яких відвідувачі можуть придбати книги, листівки, постери, моделі літаків, воєнної техніки, предметів воєнного побуту, що постійно нагадуватиме їм і підживлюватиме їх історичну пам'ять про світові війни. Ці речі є предметним втіленням історичної пам'яті британського народу, тим ланцюжком, що пов'язує їх нинішнє життя із спогадами про лихолітне минуле, про героїзм їхніх предків у боротьбі.

У Великій Британії існують інші церемонії до Дня пам'яті. Наприклад, 11 листопада 2017 р. відбувся фестиваль, присвячений цьому дню. Він проводився Королівським британським легіоном у Королівському Альберт-холі, щоб вшанувати тих, хто втратив життя у війнах. Цей фестиваль проходить напередодні поминальної неділі.

Меморіальні події цими заходами не обмежуються. У багатьох містах Великої Британії проводяться спортивні заходи в пам'ять про загиблих, а саме марафони, змагання плавців тощо, в яких беруть участь ветерани сучасних воєн. У заходах беруть участь не тільки військові, але й цивільне населення країни.

Оскільки у 2014 р. виповнилося 100 років з початку Першої світової війни, такі британські міністерства, як Міністерство закордонних справ та у справах Співдружності, Департамент диджиталізації, культури, медіа та спорту, Міністерство оборони та Департамент громад та місцевих урядів запропонували свої плани щодо вшанування цієї дати. Тисячі європейців приїжджали до Бельгії на сторіччя Passchendaele – битви на р. Іпр, яка відбулася під час Першої світової війни. 30 липня 2017 р. відбулися громадські заходи на Ринковій площі міста, під час яких згадували ці події. Британські учасники, що приїхали до Бельгії, мали змогу брати участь у перфомансі, використовуючи соціальні медіа, надсилаючи спомини, фото своїх загиблих предків, які брали участь у цих воєнних подіях.

Того ж дня відбулася прем'єра п'єси драматурга М. Морпурго «Військовий кінь», спеціально написаної до сторіччя від дня битви на р. Іпр. Державний секретар Департаменту у справах диджиталізації, культури, медіа та спорту К. Бредлі зазначила: «Пройшло століття з тих страшних боїв на Іпрі, але нація збирається разом, щоб згадати жертви тих, хто там воював. Ця битва стала синонімом страшних умов в окопах і жахів війни. Для нас важливо вшановувати і пам'ятати не тільки тих, хто ніколи не повернувся додому із Західного фронту, але й родини і громади, які вони назавжди покинули» [28]. Напередодні вистави представники воюючих держав поклали вінки на воєнному цвинтарі.

Автор п'єси М. Морпурго зазначив: «Наші події минулого допомагають нам зрозуміти наше теперішнє. Це надважливо у цьому складному світі для молодих людей, аби зрозуміти коріння їхньої історії. Ми повинні пам'ятати, що життя були покладені за нашу свободу і наші права. Ми не повинні забути, що стільки людей, які жили перед нами, боролись і вмирили, щоб захистити наше

майбутнє.... Це була одна із найстрашніших битв Першої світової війни, в якій тисячі й тисячі солдат страждали і вмирали. Цей момент повинен закарбуватися в наших душах. Урок цієї війни і всіх інших воєн даний нам для того, щоб ми повсякчасно прагнули підтримувати мир. Це те, що ми не маємо права забувати. Ось чому ми повинні розповідати цю історію, і раз за разом згадувати її» [28]. Адаптація цієї п'єси містила окремі уривки з п'єси Є. Хіслоп та Н. Ньюмана, яка базувалась на статтях з окопних газет, що публікували під час воєнних подій. До вистави залучені записи споминів солдатів, медичних сестер та тих, хто їх чекав у Великій Британії.

Вельський поет Х. Він, який був убитий у перший день цієї кривавої битви, а також ірландський поет Ф. Леггдвідж, якого було вбито 31 липня 1917 р., були уславлені шотландським хором молоді, що виступав на цьому вшануванні.

Програма британського уряду щодо вшанування сторіччя Першої світової війни закінчується у 2018 р. службами в церквах Бельгії та Великої Британії. Спеціальна служба відбудеться у соборі Святого Павла, з музичним супроводом та читаннями [28].

На ознаменування сторіччя з початку Першої світової війни уряд Великої Британії, Департамент диджиталізації, культури, медіа та спорту, а також декілька фондів цієї країни вирішили взяти участь у збереженні національної спадщини і виділили на ремонт та консервацію історичних будівель соборів держави 14,5 млн. фунтів стерлінгів. Ці кошти підуть на реставрацію 39 соборів. Державний секретар К. Бредлі зазначила: «Собори – це величні символи британської спільної історії. Вони важливі не тільки через їхню архітектуру та спадок, але й через життєдайну роль, яку вони відіграють в наших локальних спільнотах... Я в захопленні, що фонд з відновлення соборів на ознаменування сторіччя Першої світової війни подбав, аби ці чудові споруди залишалися у гарному стані та зберігалися для майбутніх поколінь» [29].

Дама Ф. Рейнольдс, голова Комісії з консервації соборів, зазначила: «Це фантастично, що так багато англійських соборів будуть мати змогу оновитися. Це чудова група, в яку входять не тільки всесвітньовідомі собори, такі, як Даремський, Лінкольнський та Кентерберійський, але також менші церкви, такі як, Вейкфілдська та Лейстерська. 32 англійських собори ще отримають від 15 до 870 тис. фунтів стерлінгів. Найбільший грант – 870 тис.фунтів стерлінгів отримав собор у Ковентрі, архітектором якого був сер Б. Спенс» [29].

Голова експертної панелі щодо реставрування соборів і вшанування сторіччя з дня початку Першої світової війни сер П. Раддок висловився так: «Я і ми всі, хто любить ці величні споруди, були у захваті, коли дізналися, що можемо підтримати їх між 2014 та 2018 рр. Вони стоятимуть як належна пам'ять про Першу світову війну і в них відбуватимуться відповідні урочисті поминальні служби» [29].

У квітні 2017 р. у Великій Британії Департамент громад і місцевого уряду прийняв постанову «Про вшанування 17 хоробрих британських солдат, які у

битві на Арні були нагороджені Хрестом Вікторії – найвищою воєнною нагородою Британії». Від Глазго до Лондона місцеві громади збиралися разом, аби висловити свою повагу до героїв під час закладання Каменю пам'яті, який присвячений кожному з цих героїв. Британські солдати воювали разом з воїнами з усієї Співдружності. 8 солдат з Австралії та Канади були нагороджені у цій битві Хрестами Вікторії. У цій жорстокій битві, яка відбувалась з 9 квітня до 16 травня 1917 р. в окопах північної Франції втратили життя близько 158 тис. британських солдат, воїнів Співдружності та союзників. Лорд Дж. Браун, міністр з інтеграції та віри, зазначив: «Оскільки ми продовжуємо згадувати століття початку Першої світової війни, ми повинні пам'ятати ті величезні жертви, які принесли воїни з Великої Британії та Співдружності. Кожен кавалер Хреста Вікторії продемонстрував незабгненний рівень хоробрості перед обличчям страшної небезпеки. Часто вони ризикували життям, рятуючи життя своїх товаришів. Вони залишаються взірцем для нас нині. Я сподіваюсь що закладання цих пам'ятних каменів, на яких викарбувані Хрест Вікторії, ім'я, прізвище загиблого та полк, де він служив, стане доброю справою. Гадаю, що ці вмуровані в бруківку камені, змусять перехожих зупинитися, згадати воїнів і ту данину, яку вони сплатили за наше мирне життя» [30].

У підготовці цього процесу привертає увагу те, що дизайн каменів був обраний шляхом громадського конкурсу, який виграв Ч. МакКіт з Лондона. Меморіальні камені зроблені з твердого британського каменю, який видобувають в Йоркширі. Їх вмуровують у бруківку тих місцевостей, де колись мешкали герої війни.

Мабуть найбільш грандіозний проект з вшанування сторіччя початку Першої світової війни був розроблений і втілений БіБіСі. Він розрахований на період 2014-2018 рр. та містить більше ніж 2500 годин телевізійних, радіо та онлайн програм. Ці передачі мають міжнародний, державний та регіональний характер, відповідно до чого були задіяні міжнародні, національні та регіональні служби цієї компанії. А. ван Клеверен був призначений спеціальним уповноваженим з упровадження всіх заходів. У своїй вступній промові він зазначив, що причини, перебіг та наслідки Першої світової війни визначили, що відбулося у Великій Британії та світі за 100 наступних років. 16 млн. людей загинуло у цьому першому дійсно глобальному конфлікті. Війна визначила, чим стала Велика Британія протягом наступного століття. Вона сильно змінила британське суспільство та у багатьох аспектах стала поворотним моментом в природі воєнних конфліктів і призвела до редефініції. Хоча вже немає тих, хто пережив цю війну, хто воював на її фронтах, але багато сімей та громад торкнувся цей воєнний конфлікт і вони мають свої історії для того, щоб розповісти їх суспільству Великої Британії [31].

Щоб розповісти про події столітнього минулого, БіБіСі представляє їх під різним кутом зору. Звичайно, найбільшу увагу приділено подіям на західному

фронти, але водночас було зроблено акцент на тому, що принесла війна у Велику Британію та інші країни і частини світу. Було задіяне все різноманіття телевізійних та радіо жанрів: документальні фільми, драми, програми для дітей, музика, події наживо, дебати, дискусії тощо. У 2015 р. відбувся показ документального серіалу «Британська велика війна», в якому було розкрито вплив Першої світової війни на Велику Британію. Radio 4 у першій половині 2015 р. транслювало драму під назвою «Домашній фронт». Інша драма – «Томміз» – була присвячена подіям Першої світової війни. Також пройшла сорокадводенна серія оповідей, яку вела М. МакМілан, у яких розповідалось про те, які події сприяли тому, аби Велика Британія вступила у війну.

БіБіСі залучила юнацтво до теми Першої світової війни, про яку воно чуло, мабуть, тільки в школі. Юнацькі групи створювали драми, відображали події, які мали місце 100 років тому. Все це робилося для того, аби молоде покоління зрозуміло війну і ту роль, яку в ній відігравали діти й підлітки.

До своєї роботи БіБіСі залучала Імперський музей війни, співпрацювала з ним, оскільки він є неперевершеним джерелом знань, свідочтв і артефактів про велику війну і надавав експертну оцінку і матеріали для багатьох передач. Телевізійна служба охопила своєю увагою багато регіонів планети, де люди розповідали, як ця війна запам'яталася у світі [32].

Таким чином, копітка робота уряду, міністерств, департаментів, національної громадської корпорації телерадіомовлення, комерційного телерадіомовлення й кожного британця, який був у ній задіяний персонально, дає змогу зробити висновки, що концепція Великої Британії щодо історичної пам'яті є життєспроможною і нетривіальною. Вона поєднує в собі традиційні і нові ритуали, події, перфоманси, креативні винаходи і сприяє зміцненню консенсусу в британському суспільстві.

Список використаних джерел і літератури

1. Berger S., Niven B. Writing the History of Memory. – London, Oxford: Bloomsbury Publishing, 2014. – 246 p.
2. Le Goff J. History and Memory / Trans. by S. Rendall, E. Claman. – New York: Columbia University Press, 1992. – 265 p.
3. The Collective Memory Reader / Ed. by J.K. Olik, V. Vinitzky-Seroussi, D. Levy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cup.columbia.edu/.../history-and-memory/97802310>
4. Ollila A. Historical Perspectives on Memory. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://philpapers.org/rec/OLLHPO>
5. Roth M.S. Memory, Trauma, and History: Essays on Living with the Past. – New York: Columbia University Press, 2011. – 336 p.
6. Campbell S., Koggel C.M., Jacobsen R. Our Faithfulness to the Past: Essays on the Ethics and Politics of Memory. – Oxford, New York: Oxford University Press, 2014. – 424 p.
7. Niethammer L. Memory and History: Essays in Contemporary History. – Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften; New edition, 2012. – 453 p.
8. De Cesari C., Rigney A. Transnational Memory: Circulation, Articulation, Scales. Media and Cultural Memory 19. – Berlin: de Gruyter, 2014. – 368 p.

9. Zerubavel E. Time Maps: Collective Memory and the Social Shape of the Past. – Chicago: Chicago University Press, 2003. – 187 p.
10. Cohen P.A. History and Popular Memory: the Power of Story in Moments of Crisis. – New York: Columbia University Press, 2014. – 304 p.
11. Ricoeur P. Memory, History, Forgetting / Trans. by K. Blamey, D. Pellauer. – Chicago: Chicago University Press, 2004. – 624 p.
12. Piwnica J. L’histoire: Ecriture de la memoire. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://livre.fnac.com>
13. Hodgkin K., Radstone S. Memory, History, Nation: Contested Pasts. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com/books?isbn=1412804884>
14. Radstone S., Hodgkin K. Memory Cultures: Memory, Subjectivity, and Recognition. – New York: Routledge, 2017. – 326 p.
15. Armstrong C. Using Non-Textual Sources: a Historian’s Guide. – London: Bloomsbury Academic, 2016. – 265 p.
16. Samuel R. Theatres of Memory: Past and Present in Contemporary Culture. – London: Verso, 2012. – 237 p.
17. Betts P., Ross C. Heritage in the Modern World: Historical Preservation in Global Perspective. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 368 p.
18. Pakier M., Streh B. A European Memory: Contested Histories and Politics of Remembrance. – New York, Oxford: Berghahn Books, 2001. – 386 p.
19. De Groot J. Consuming History: Historians and Heritage in Contemporary Popular Culture. – New York: Routledge, 2016. – 286 p.
20. Macdonald S. Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today. – New York: Routledge, 2013. – 306 p.
21. Hite K. Historical Memory / Ed. by B. Badie, D. Berg-Schlosser, E. Morlino. – London: Sage Publications, 2015. – 1014 p.
22. British Royal Duties. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.projectbritaib.com/royal/duties.htm>
23. Was the Whitehall Cenotaph Made of wood? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://historicngland/org.uk>
24. Britain Commemorates 100 Centenary of WWI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk>
25. Британія вшановує пам’ять полеглих воїнів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com>
26. The Cenotaph, Whitehall. Google Maps. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.uk>
27. Червоні маки в центрі Лондона. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com>
28. The War Horse Story True Mark of the Centenary of the Sword Battle of Ypres. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gov.uk>
29. England Cathedrals Benefit from 14.5 million pound of sterling. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gov.uk>
30. List of First World War Cross Victoria Recipients. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.wikipedia.org>
31. Winner of the First World War Victoria Cross Paving Stone Design. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk>
32. World War One on BBC. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk>

Зернецкая О.В. Концепция исторической памяти в Великобритании.

Великобритания – это страна, в которой концепция исторической памяти поддерживается на протяжении долгого времени. Вот почему особенно интересным было узнать, как это делается в XXI в. Эта статья исследует, как традиции, ритуалы и ценности были сохранены в Великобритании на протяжении многих столетий, и как в то же время рождалось новое на протяжении последних десятилетий. Это кейс-студия, в которой анализируется увековечивание в Великобритании великой даты – столетия со дня начала Первой мировой войны; исследованы старые и новые традиции, ритуалы, события, перформансы, которые сохраняют и развивают историческую память британского общества.

Ключевые слова: концепция, история, историческая память, Великобритания, традиции, ритуалы, ценности, Первая мировая война.

Zernetska O. The Concept of Historical Memory in Great Britain.

Great Britain is a country where the concept of historical memory has been sustained for a long time. It is especially interesting, how it has been done in the XXIst century. This article investigates, how traditions, rituals and values have been saved in Great Britain for many centuries and at the same time, how new ones have been born for last decades. This is a case-study in which the perpetuation in Great Britain of a great date – the century from the date of the outbreak of the First World War; old and new traditions, rituals, events, performances that preserve and develop the historical memory of British society are researched.

Keywords: concept, history, historical memory, Great Britain, traditions, rituals, values, First World War.